

Fenyőerdők és bükkösök madárvilága a Magas-Bakony déli felében

DR. TAPFER DEZSŐ egyetemi adjunktus
Semmelweis Orvostudományi Egyetem, Budapest

Még a Magas-Bakonyban sem találkozunk gyakran fenyőerdőkkel - főként lucfenyvesekkel nem. Leginkább még Bakonybél környékén, kisebb foltokban, turistautak mentén. Egyes esetekben már a 450-500 m-es magasságok fölött.

Az ún. "ősfenyves" Fenyőfőnél -főként hatalmas erdeifenyőkkel- alacsonyabban húzódik és napjainkban a különben sokatigérő bányaművelés miatt úgy érezzük, veszélyben lesz. Az állatvilágának, a madárvilágának mindenképpen bizonyos fokú zavarást kell majd elszenvednie. Így különleges érdeklődésre és védelemre tarthat igényt az ornitológusok részéről is az a viszonylag magasabban húzódó, egy köves erdei utat kísérő "tömzsibb" fenyves-szegély erdőfoltok négy fenyőfajból: lucfenyő /*Picea excelsa*/, erdeifenyő /*Pinus silvestris*/, feketefenyő /*Pinus nigra*/, helyenként vörösfenyőből /*Larix decidua*/. Ez a fenyves szegély több kilométer hosszúságban húzódik a Hajag-csoport: a Felső-Hajag, a Középső-Hajag, a Fekete-Hajag keleti-délkeleti oldalán, alacsonyabban.

Hárskut magasságában szinte "dzsungel"-sűrűségű lucfenyőkből álló négy-öt kisebb erdőfolt terül el külön-külön is néhány hektárosak, helyenként 20 métert is elérő famagasságokkal. Nem ugynevezett ősfenyvesről van itt szó természetesen -mint az a faméretekből is látszik- viszont az ültetett fenyvesek becslésem szerint már több mint 50 évesek lehetnek egyes szakaszokon. A lucfenyveseknél nagyobb, fiatalabb erdeifenyő-állományok is vannak, továbbá a Bakonyban leggyakoribb feketefenyő. Néhány helyen itt a másutt szinte teljesen ritka vörösfenyő is ültetett állományban megtalálható.

A Bakonyban leginkább nyugat-északnyugat felől fújó, sokszor még tavasszal is meglehetősen hideg, az Alpokból érkező szeleket a Hármashajag-csoport, majd tovább Bakonybél felé a hatalmas bükkös és szálerdők a fenyvesek előtt majdnem teljesen felfogják.

Az 1981-es kutatási év áprilisának elején és közepén, szép napsütéses időben még királykakat /Regulus regulus/ is meg tudtam figyelni a Hajagok oldalában a fenyvesek szegélyén, bokrosokban. Ekkor párban mozogtak; azonban májusban, júniusban majd júliusban már nem találkoztam itt velük /HORVÁT LAJOS Fenyőfőnél igazolta a királyka fészkelését, néhány évtizeddel ezelőtt közölte is az Aquilában/. Az említett páros királyka-előfordulás a rá irányuló "célzott", ismételt megfigyelések szükségességére utal a jövőben. 4-6 fenyvescinegével /Parus ater/ is találkoztam a Hajag-oldalokban már áprilisban. Majd kirepült fiatal fenyvescinegékkel is, együtt az egész fiókás családdal /6 vagy 7 és két "őreg"/. Együtt mozogtak, mintegy kétszeres embermagasságban, mindig lucosokban /június-júliusban láttam őket, tehát minden bizonnyal területtartóak is voltak/. Odvas fenyőfát itt egyáltalában nem találtam. A Sopron környéki megfigyeléseimre, irodalmi adatokra gondolva, feltételeztem fészkelőhelyként ezekben a nem túl öreg, gyakorlatilag még odu nélküli lucosokban átvizsgáltam a mégis csak vastagabb törzseiknek a sűrűn tüleveles talajközeli gyökérhajlatos részeit, eddig eredmény nélkül. Volt még a sima, fenyőtűs talajon az erdőben sűrű fenyőgalyleves, talán még apró cinegék fészkelésére is alkalmas ácsomókkal-üregekkel néhány átnézendő hely. Itt-ott barbár módon kivágott egyes lucfenyők rendetlen halmazban összedobált, a törzsről lekopasztott ágsűrűségeiben. Fészkelést azonban nem találtam.

Kékcinege, barátcinege, széncinege, őszapó is csaknem mindig szem elé került, de legtöbbször a lomberdei részekben. Ugyanígy az ökör szem és a fakusz. Feltűnően sok kenderike tűnt fel ültetett és még igen alacsony fenyves részben, az ácsucokon, a Hárskút felé vezető első utelágazásnál.

Enekesrigó, feketerigó fészkelése /megtalált fészkek/ is megtörtént több helyen is a lucosokban. Erdeipinty, citromsármány is volt mindenütt a lucosok-erdeifenyvesek sűrű bozótosokba átmenő szegélyein. Klasszikus fészkelőhelye lenne a fenyveseknek -mint régen a Keleti-Bakonyban- a karvaly. Itt csak átrepülni láttam a kisebb termetű karvaly-hímet. A fenyvesekkel szomszédos vegyes tölgyesekben helyenként féltucatnál több egerészölyv-pár fészkel: a Hajag-csoport gerincének a mindkét oldalán, de főleg keleten. Repülő héjákat is többször meg lehetett figyelni, az ő tanyájukat inkább a bükkös

szálerdőkben sejtem.

Hatalmas, impozáns bükkösök terülnek el zárt szálerdőkben Csehbányától K-re, E-ra /NY-ra is/. Nagyon szép a viszonylag kisebb bükkös a harmas Hajag-gerinc D-i lejtőin /talán szokatlan délre nézve/. Ujra szép bükkös szálerdő jön a Fendkő sok irtással "feldult" környékétől egészen messze tovább E-nak, Bakonybél felé. Szeknek a bükkösöknek a madárvilága szintén szegényes, azonban jellegzetes. Májustól tartósan legfeltűnőbb, főleg a hangok alapján a sisegő füzike. Fakusz /rövidajju/ is mutatkozik a bükkösökben. Csehbánya közelében feketeharkály hangja hallatszott ismételtén NY-ról. Ugyanitt kislégykapó is előfordul. Odu eddig sehol. Itt már a DNY-i vegyes bükkös szegélyéről szólt májustól az odugalamb. Örvöslégykapó, a főleg vegyes erdőkben gerle, kevesebb örvösgalamb is előfordul.

Okvetlenül további részletesebb kutatásokat igényel a Csehbányától DK-re elterülő, viszonylag nagy kiterjedésű dimbes-dombos és állattenyésztéses területszakasz, birkanyájakkal, gyéresebb facsoportokkal. Ennek a helyenként ürgés területnek a légterében áprilisban és júliusban /1981/ egy, majd kettő parlagi sas /Aquila heliaca/ figyeltem meg. Az átkutatandó terület az esetleges fészkelőhely után igen nagy, becslésem szerint 15-20 x 20 kilométeres, vagy még nagyobb. Itt a Bakonybél felé vezető, igen rossz karban lévő kocsisút völgyében még maradvány nádas is előfordul, azonban az itt ugyyszólván eső nélküli 1981-es tavaszon csak időszakos és gyér víz megjelenést tapasztaltam. A nagyrészt juh legelőnek tekinthető, a Hajag-csoporttól NY-ra elterülő, helyenként patakmedres középső völgyszakasz vegyes tölgyes szigetszerű erdőcskői körül változatos és sűrű bokrosok terülnek el - lényegében a Csehbánya mögötti bükkösök és a Hajag-csoport NY-i oldalának az erdei között. A völgy közepén húzó patak völgyek bokrosainak egyik érdekessége, hogy fészkeltek itt szinte valamennyi poszátafélének: a barátka, a karvalyposzáta /a sűrű tuskésekben a kisposzáta/, a mezeiposzáta. Az utak mentén bubospacsirta is mozgott, természetesen a mezeipacsirta, a tövisszurógébics, a kenderike, a zöldike, a tengelic továbbá a feketerigók is előfordulnak itt.

Összefoglalva: a viszonylag rövid ideig tartó eddigi kutatások nyomán is a Magas-Bakony mindmáig kevésbé ismert fenyvesei néhány

ornitológiai érdekességgel is megörvendeztethatne bennünket. Így fenyvescinege-fészkelés, királykák még áprilisban is. Továbbá a hatalmas, nagykiterjedésű bükkösökben a szinte fenséges öreg erdőket bejárva -nagy területeken- meghallhatjuk Csehbányánál a fekete-harkály hangját, és ha van több időnk fel is fedezhetjük az óriási fákat kopácsoló munkájában. Lényegesen nehezebb már megtalálnunk ugyanitt a legnagyobb bükkösökben a kislégykapót. Igen nehéz, sok időt kívánó feladat az 1981-ben mutatkozott parlagsas-pár fészkelőhelyének megtalálása a Csehbánya-Hajag-csoport és Fehérkő között. A kutatást folytatni kell.

A Pendkő, a Fehérkő szikláit állandóan és visszatérően figyelni kell a kerecsenek újra-megtelepedésében reménykedve. Ha ez egyszer bekövetkezne a jövőben, minden írásbeli híradás tilos lenne, meg a helyszín is esetleg időszakosan őrizendő!

Die Vogelwelt in den Kiefern- und Buchenwäldern im südlichen Teil des Hoch-Bakony-Gebirges

Südlich von Bakonybél, im Bezirk der Siedlungszentralen Csehbánya und Hárskut befinden sich noch die monumentalen Buchenwälder des alten zusammenhängenden Bakonyer Waldbestandes mit dem riesigen Felsabbruch des Középső-Hajag /646 m/ und im Norden mit kleineren Felsenspitzen /einst Würgfalken-Nesten/. In der Seite der Hajag-Gruppe befinden sich Waldflecke von mehreren Jahrzehnten alten, dichten Fichtenwald sowie grössere Kiefernwälder, junge Lärchenbestände und Schwarzföhrenwald. Die Höhe über dem Meeresspiegel beträgt hier mehr als 500 m. Im Fichtenwald wurde das Brüten der Tannenmeise /Parus ater/ mit flüggen, sich zusammen bewegendem Jungen im Jahre 1981 beobachtet sowie noch in der ersten Aprilhälfte zuletzt auch ein Paar Wintergoldhähnchen /Regulus regulus/. Die nistende Vogelwelt der gemischten Nadelwälder ist neben diesen selteneren Arten doch sehr spärlich: Singdrossel, Amsel, Buchfink, Zaunkönig, Blaumeise, Goldammer an den Rändern sowie Sperber waren bis jetzt zu beobachten. In den Buchenwäldern - auch aufgrund des öfteren Vogelgesanges - ist der Waldlaubsänger /Phylloscopus sibilatrix/ der am meisten charakteristischste Nistvogel. Im riesigen zusammenhängenden abgestuften Wald hinter Csehbánya findet man aber den Schwarzspecht /Dryocopus martinus/ und im Juni war auch der Zwergschnäpper /Muscicapa parva/ zu beobachten. Das Einfliegen und Kreisen eines Kaiseradler-Paares /Aquila heliaca/ konnte auch öfters beobachtet werden, in den zusammenhängenden sehr grossen Wäldern von bergigem Charakter sind aber noch weitere Forschungen um es zu finden notwendig.